

О. В. Кравчук

докторант навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України

ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

У роботі обґрунтовано об'єктивну необхідність створення єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні. Зокрема, проаналізовано історичні особливості функціонування експертно-криміналістичних установ в Україні. Окреслено перспективи формування єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні та запропоновано її структуру.

Ключові слова: державна експертно-криміналістична служба, органи внутрішніх справ, перспективи, структура, відомчі системи.

Постановка проблеми. Тривалий час дискусійним лишається питання щодо доцільності відомчої побудови державної експертно-криміналістичної діяльності. Ряд авторів доводять необхідність виведення експертно-криміналістичних підрозділів з органів внутрішніх справ, інші – підтримують позицію збереження чинної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оптимізації експертно-криміналістичної діяльності були предметом дослідження багатьох авторів, зокрема Л.В. Діканя [1], В.О. Комахи [2], В.О. Ходановича [3] та ін.

Проте не зовсім зрозумілі шляхи підвищення результативності експертно-криміналістичної діяльності за сучасних трансформаційних умов.

Враховуючи вищезазначене, метою статті визначимо обґрунтування об'єктивної необхідності створення єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати історичні особливості функціонування експертно-криміналістичних установ в Україні;
- окреслити перспективи формування єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні;
- запропонувати структуру єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи експертно-криміналістичну діяльність з організаційного погляду, слід відзначити складність управління в цій системі через специфічний

характер процесуального становища об'єкта управління – експерта.

Експертно-криміналістична діяльність в органах внутрішніх справ характеризується тим, що здійснюється в рамках судочинства і підпорядковується відповідному законодавству. Це значною мірою ускладнює її організацію, вимагаючи узгодження організаційного аспекту з правовим регулюванням. Отже, експертно-криміналістична діяльність в органах внутрішніх справ є управлінською [2; 4].

Можна виділити два основні аспекти управління експертно-криміналістичної діяльністю в органах внутрішніх справ:

- управління діяльністю системи експертно-криміналістичних підрозділів або окремого підрозділу;
- управління процесом виробництва експертного дослідження.

Спеціалісти експертно-криміналістичних підрозділів, перебуваючи в одному відомстві зі слідчими й оперативними апаратами, зацікавлені у високих показниках розкриття злочинів, тож їх висновки можуть бути необ'єктивними. Однак інтерв'ювання співробітників практичних органів свідчить про протилежне.

Низка відомчих нормативних документів регулює деякі напрями експертно-криміналістичної діяльності таким чином, що ставить експертно-криміналістичні підрозділи органів внутрішніх справ і їх співробітників у залежність від інших служб [1; 3].

Управління експертно-криміналістичної діяльністю здійснюється загалом досить ефективно.

Але не можна заперечувати науковий, системний характер цього управління, ґрунтуючись тільки на тому, що наука управління в цій галузі перебуває в процесі формування. Управління державною експертно-криміналістичною діяльністю є системним і цілеспрямованим вже тому, що спирається на закон, відомчі нормативні акти, апробовані методики експертних досліджень, результати аналізу й узагальнення практики, узгоджені плани роботи.

Проте правове становище державних експертно-криміналістичних установ таке, що їх мета, завдання та функції повинні бути єдиними. Однак за відомчої побудови такої системи спостерігається значна різниця функцій цих установ. Відповідно, співробітники цих установ перебувають в абсолютно різних умовах, оцінка їх діяльності істотно відрізняється [1; 2].

Протягом багатьох десятиліть експертно-криміналістичні установи різних міністерств і відомств розвивалися паралельно і незалежно один від одного. Кожна з них розробляла і використовувала свою методичну базу, в межах якої готувала для себе експертні кадри. Таким чином, за багато років усі відомства накопичили безліч різних методик дослідження. Як наслідок, експертна практика в установах різних відомств має різні методичні рекомендації рішення експертних завдань, що для однотипних об'єктів іноді істотно різняться. Такий стан, коли в деяких випадках висновки експерта залежать від його відомчої належності, не можна визнати нормальним. На жаль, досягти єдності в цьому питанні не вдалося.

На державному рівні взаємодія експертно-криміналістичних установ дотепер не врегульована відповідними нормативними актами і має переважно ініціативний характер. Профіль експертно-криміналістичної діяльності та територія обслуговування для експертно-криміналістичних установ встановлюються відповідним міністерством або відомством. Такий стан не дозволяє ефективно регулювати експертно-криміналістичну діяльність в Україні [2; 4].

Відомчі системи державних експертно-криміналістичних установ виконують «власні» функції з організації та виробництва криміналістичних експертиз, володіючи відповідними правами й обов'язками.

На думку багатьох авторів, на сучасному етапі інституалізації експертно-криміналістичної діяльності описана відомча дискретність посту-

пово зживає себе, оскільки сприяє розпорошенню державних сил і засобів, що виділяються на боротьбу зі злочинністю, породжує дублювання і, як наслідок, непотрібну конкуренцію між державними експертами й експертними установами різної відомчої належності.

Як показує практика, експертні підрозділи, зосереджені в різних міністерствах і відомствах, не забезпечують єдності ні в організації експертно-криміналістичної діяльності, ні в керівництві нею, ні в плануванні роботи, ні в реалізації основних функцій експертних підрозділів, форм їх взаємодії, ні, що дуже важливо підкреслити, в розробці та застосуванні єдиних методик експертних досліджень, ні в матеріально-технічному і кадровому забезпеченні, тоді як в експертній діяльності повинна бути єдність цілей, змісту, форми, функцій, засобів і методів, а також відомча незалежність [1; 3].

У зв'язку з викладеним назріла гостра необхідність створення єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні. Вона повинна включати в себе мережу експертних установ, організаційно виділених із деяких центральних органів виконавчої влади.

Така думка підтверджується результатами опитування співробітників практичних органів: 98% експертів, 64% слідчих і 93% суддів підтримали цю пропозицію.

Ідея створення єдиної державної експертно-криміналістичної служби не суперечить законодавству України. Об'єктивна передумова її створення полягає в тому, що не існує ніяких концептуальних засад експертно-криміналістичної діяльності, які обґрунтовують її поділ за відомствами. Створення такої служби дозволить вирішити цілу низку проблем, зокрема:

- поліпшити умови роботи, науково-технічну оснащеність і підвищити ефективність експертної діяльності;
- повністю виключити можливість впливу на експертів із боку зацікавлених органів та осіб;
- ліквідувати деяку суб'єктивну позицію експертів, пов'язану з їх відомчої належністю, особливо коли це відомство пов'язане з розкриттям і розслідуванням злочинів;
- поставити всі експертні установи та їх співробітників в рівні умови роботи;
- ліквідувати міжвідомчі бар'єри та різні підходи до організації проведення криміналістичних експертиз;
- створити більші експертні установи на місцях із великими можливостями;

– більш обґрунтовано регулювати чисельність експертів і їх спеціалізацію за видами експертиз в експертно-криміналістичній установі, що обслуговує певне територіальне утворення;

– підвищити ефективність управління діяльністю експертно-криміналістичних установ [2–4].

Система єдиної державної експертно-криміналістичної діяльності в Україні може мати таку структуру:

– Державний департамент криміналістичних експертиз України з його центральним апаратом;

– регіональні управління криміналістичних експертиз.

Як показують результати дослідження, необхідно вдосконалювати не тільки організацію всієї системи державних експертно-криміналістичних установ, а й експертно-криміналістичну діяльність загалом.

Створення єдиної державної експертно-криміналістичної служби вимагає виключення виробництва криміналістичних експертиз на платній основі.

Висновки і пропозиції. Таким чином, результатом проведення нашого дослідження стали такі висновки.

1. Проаналізовано історичні особливості функціонування експертно-криміналістичних установ в Україні. Підкреслено, що протягом багатьох десятиліть експертно-криміналістичні установи різних міністерств і відомств розвивалися паралельно і незалежно один від одного. Кожна з них розробляла і використовувала свою методичну базу, в межах якої готувала для себе експертні кадри. Таким чином, за багато років усі відомства накопичили безліч різних методик дослідження. Як наслідок, експертна практика в установах різних відомств має різні методичні рекомендації рішення експертних завдань, що для однотипних об'єктів іноді істотно різняться.

2. Окреслено перспективи формування єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні: поліпшення умов роботи, науково-технічної оснащеності, підвищення ефективності експертної діяльності; повне виключення можливості впливу на експертів із боку зацікавлених органів та осіб; ліквідація суб'єктивної позиції експертів, пов'язаної з їх відомчою належністю, особливо коли це відомство пов'язане з розкриттям і розслідуванням злочинів; створення рівних умов роботи для всіх експертних установ і їх співробітників; ліквідація міжвідомчих бар'єрів і різних підходів до організації проведення криміналістичних експертиз та ін.

3. Запропоновано структуру єдиної державної експертно-криміналістичної служби в Україні. Відзначено, що вона має складатися з Державного департаменту криміналістичних експертиз України з його центральним апаратом і регіональних управлінь криміналістичних експертиз.

Список використаної літератури:

1. Дікань Л.В., Понікаров В.Д., Кожушко О.В. Судово-економічна експертиза : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ, 2014. 431 с.
2. Комаха В.О. Становлення і розвиток судової експертизи та судово-експертних установ на Півдні України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2002. 512 с.
3. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т.В. Варфоломеева та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 504 с.
4. Ходанович В.О. Судові експертизи в цивільному судочинстві України. Сучасні проблеми криміналістики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю з дня народження доктора юридичних наук, професора В.П. Колмакова. Одеса : Юридична література, 2013. С. 326–329.

Кравчук О. В. Объективная необходимость создания единой государственной экспертно-криминалистической службы в Украине

В работе обоснована объективная необходимость создания единой государственной экспертно-криминалистической службы в Украине. В частности, проанализированы исторические особенности функционирования экспертно-криминалистических учреждений в Украине. Определены перспективы формирования единой государственной экспертно-криминалистической службы в Украине и предложена ее структура.

Ключевые слова: государственная экспертно-криминалистическая служба, органы внутренних дел, перспективы, структура, ведомственные системы.

Kravchuk O. V. The objective need of creation of the uniform public expert and criminalist service in Ukraine

The objective need of creation of the uniform public expert and criminalist service in Ukraine is proved in the article. In particular, the historical features of functioning of expert and criminalist institutions in Ukraine are analyzed. The prospects of formation of the uniform public expert and criminalist service in Ukraine are defined. The structure of the uniform public expert and criminalist service in Ukraine is offered.

Key words: *public expert and criminalist service, law-enforcement bodies, prospects, structure, departmental systems.*